

Anger Status and its Dimensions among High School Female Students: A Cross-Sectional Study

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Mirzaei A.¹ PhD,
Soleimipour Z.¹ MSc,
Jalilian M.¹ PhD,
Abedzadeh Zavareh M.S.*¹ PhD

How to cite this article

Mirzaei A, Soleimipour Z, Jalilian M, Abedzadeh Zavareh M.S. Anger Status and its Dimensions among High School Female Students: A Cross-Sectional Study. Iran Journal of Education and Community Health. 2020;7(1):45-49.

ABSTRACT

Aims Anger is one of the excitements of human, which, if left out of a balanced level and transformed into aggressive behavior, has many negative effects on all aspects of the health of individuals. Awareness of anger status in adolescent students and its effective factors can be the first step in planning and implementing psychological interventions to control and management of students' anger. The aim of the present study was to determine the status of anger in high school girl students in Ilam.

Instrument & Methods This cross-sectional descriptive study was conducted on 313 high school girl students in Ilam in 2017 who were selected by multi stage random sampling method. Data were collected using Spielberger's Anger Scale (STAXI-2) in the form of self-reported, and were analyzed by SPSS 19 software using Pearson correlation and Kendall correlation tests, independent t-test and one-way ANOVA.

Findings The mean scores of anger state and anger trait in first-grade students was significantly lower than the other two grades ($p=0.001$). Also, the general anger expression in students with laborer or unemployed parents was significantly higher than other students ($p=0.032$). There was a positive significant correlation between general anger expression index with anger state and anger trait indexes ($p<0.01$).

Conclusion The general anger expression and anger trait in the studied students is moderate and their grade of students' education and their parents' occupation are effective factors on the anger of these students.

Keywords Anger; Aggression; Anger Management; Female; Students

CITATION LINKS

[1] The effectiveness of dialectical behavior therapy in reducing expulsive ... [2] Anger, hostility, and hospitalizations in patients with heart ... [3] Anger, depression, coping interactions in headache activity and adjustment: a controlled ... [4] Factors associated with anger among male adolescents in western Iran: an application of social cognitive ... [5] Family violence, anger expression styles, and adolescent dating ... [6] The impact of anger management training on anger self-regulation skills and parent- adolescent conflicts in female adolescents of junior high (guidance) schools in ... [7] Anger management in parent adolescent ... [8] Anger management therapy with young male offenders: An evaluation of treatment ... [9] Prediction of elementary schoolchildren's socially appropriate and problem behavior from anger reaction at age ... [10] Criterion validity and the utility of reactive and proactive aggression: Comparisons to attention deficit hyperactivity disorder, oppositional defiant disorder, conduct disorder, and other measures of ... [11] Emotion expression processes in children's peer interaction: The role of peer rejection, aggression, and ... [12] Children's emotionality and social status: a meta-analytic ... [13] Trajectories of prosocial behavior and physical aggression in middle childhood: links to adolescent school dropout and physical ... [14] The efficacy of anger management training on adjustment skills of high school male students in ... [15] Comparison of mental health of children with employed and unemployed ... [16] The prevalence of aggression and some related factors in Birjand secondary ... [17] Relationship of anger with gender, age and education ... [18] The effect of social competence training on decreasing in aggression pre-school ... [19] Study of verbal aggression in Tehran middle ... [20] A comparison of aggression, anxiety and depression in high school students in Saravan ...

¹Public Health Department, School of Health, Ilam University of Medical Sciences, Ilam, Iran

*Correspondence

Address: Faculty of Health, Ilam University of Medical Sciences, Pajooesh Boulevard, Ilam, Iran. Postal Code: 6939177143
Phone: +98 (84) 32227103
Fax: +98 (84) 32227103
msabed348@gmail.com

Article History

Received: July 30, 2019
Accepted: December 09, 2019
ePublished: March 18, 2020

وضعیت خشم و ابعاد آن بین دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه: یک مطالعه مقطعی

امین میرزایی PhD

گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام

زینب سلیمان‌پور MSc

گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام

محسن جلیلیان PhD

گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام

محمدصادق عابدزاده‌زواره* PhD

گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام

چکیده

اهداف: خشم یکی از هیجانات انسان است که در صورت خارج شدن از سطح متعادل و تبدیل شدن به رفتار پرخاشگرانه عوارض منفی متعددی بر همه ابعاد سلامت افراد می‌گذارد. آگاهی از وضعیت خشم در دانش‌آموزان نوجوان و عوامل موثر بر آن می‌تواند نخستین قدم برای برنامه‌ریزی و اجرای مداخلات روان‌شناختی به‌منظور کنترل و مدیریت خشم در دانش‌آموزان نیازمند مداخله باشد. مطالعه حاضر با هدف تعیین وضعیت خشم در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهر ایلام انجام شد.

ابزار و روش‌ها: این مطالعه توصیفی از نوع مقطعی در سال ۱۳۹۶ در بین ۳۱۳ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه اول شهر ایلام انجام شد که به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه خشم اسپیلبرگر و به‌صورت خودگزارشی گردآوری شد و توسط نرم‌افزار SPSS 19 و با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون و همبستگی کندال، T مستقل و آنالیز واریانس یک‌طرفه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: میانگین نمرات صفت خشم و حالت خشم در دانش‌آموزان پایه اول به‌طور معنی‌داری کمتر از دو پایه دیگر بود ($p=0/01$). همچنین بیان کلی خشم در دانش‌آموزان با والدین کارگر یا بیکار به‌طور معنی‌داری بالاتر از سایر دانش‌آموزان بود ($p=0/032$). شاخص کلی بیان خشم همبستگی مثبت و معنی‌داری با شاخص‌های صفت خشم و حالت خشم داشت ($p<0/01$).

نتیجه‌گیری: بیان کلی خشم و صفت خشم در دانش‌آموزان مورد مطالعه در سطح متوسط است و پایه تحصیلی و شغل والدین از عوامل تأثیرگذار بر میزان خشم این دانش‌آموزان است.

کلیدواژه‌ها: خشم، پرخاشگری، مدیریت خشم، دانش‌آموزان، دختر

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۱۸

*نویسنده مسئول: msabed348@gmail.com

مقدمه

خشم یک پاسخ هیجانی شدید به محرومیت و تحریک‌شدگی است که با افزایش برانگیختگی خودکار و تغییر فعالیت سیستم عصبی مرکزی مشخص می‌شود [1]. هنگامی که فرد عصبانی می‌شود آثار فیزیولوژیک خشم در بدن او ظاهر می‌شود. ضربان قلب و فشار خون او بالا می‌رود و میزان ترشح هورمون‌ها نیز افزایش می‌یابد. نتایج تحقیقات نشان داده است که رفتارهای پرخاشگرانه با بیماری‌های متعددی مانند بیماری‌های قلبی و

عروقی و سردردهای تنشی نیز در ارتباط است [2, 3]. خشم و پرخاشگری ممکن است گاهی به جای یکدیگر به کار روند. اما خشم به‌عنوان هیجان و پرخاشگری به‌عنوان رفتار در نظر گرفته می‌شود. در واقع پرخاشگری رفتاری به قصد آسیب‌رساندن (جسمانی یا زبانی) به فردی دیگر یا خود است [4]. خشم کنترل‌نشده زمینه رفتارهای پرخاشگرانه را فراهم می‌آورد و در نتیجه سازگاری و سلامتی افراد را در معرض خطر جدی قرار می‌دهد [5, 6]. خشم مزمن بر سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی و به‌طور کلی کیفیت زندگی افراد تأثیر منفی می‌گذارد و بروز آن منجر به تعارضات خانوادگی، شغلی و ارتباط بین‌فردی خواهد شد [5, 6].

نوجوانی یک از مقاطع حساس سنی است که طی آن تغییر و تحولات عمده در همه جنبه‌های رشد جسمی، عاطفی، روانی و اجتماعی فرد ایجاد می‌شود. بروز هیجانات مختلف از جمله خشم اثرات مهمی بر جنبه‌های مختلف سلامت نوجوان می‌گذارد و می‌تواند در ارتباطات اجتماعی، خانوادگی، بین‌فردی و از جمله ارتباط با همسالان و دانش‌آموزان در محیط مدرسه مشکل ایجاد کند و حتی بر فعالیت‌های شناختی و آموزش و یادگیری دانش‌آموزان تأثیر منفی داشته باشد [5, 7, 8]. در سطح مدرسه ابراز خشم منجر به اختلال در رفتارهای کلاسی [9, 10]، طرد از سوی همسالان [11]، عدم موفقیت علمی و فرار از مدرسه و در نهایت بزهکاری می‌شود [12, 13].

نتایج پژوهش‌های مختلف نشان‌دهنده موثر بودن مداخلات آموزشی بر کنترل خشم است. با این حال میزان اثربخشی مداخلات آموزشی و روان‌شناختی بر کنترل و مدیریت خشم در گروه‌های مختلف جامعه، منوط به بررسی وضعیت خشم در این گروه‌ها و استخراج نیازهای آموزشی آنهاست. از این رو مطالعه حاضر با هدف تعیین وضعیت خشم در دانش‌آموزان دختر متوسطه اول شهر ایلام انجام شد.

ابزار و روش‌ها

این مطالعه توصیفی از نوع مقطعی طی ماه‌های اردیبهشت و خرداد سال ۱۳۹۶ در بین دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهر ایلام انجام شد. حجم نمونه مورد نیاز مطالعه با استفاده از فرمول کوکران و با در نظر گرفتن حجم جامعه برابر با ۳۷۰۰ دانش‌آموز، ضریب اطمینان ۹۵٪، میزان خطای اندازه‌گیری (d) برابر با ۰/۰۵۵ و $q=p=0/5$ ، محاسبه شد و تعداد ۳۱۳ دانش‌آموز دختر مقطع متوسطه اول به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای وارد مطالعه شدند، به‌طوری که از ۱۷ مدرسه دخترانه دولتی مقطع متوسطه اول شهر ایلام، ۵ مدرسه به‌صورت تصادفی از ۵ منطقه مختلف شهر ایلام انتخاب و در مرحله بعد از هر مدرسه یک کلاس از هر کدام از پایه‌های اول، دوم و سوم به‌صورت تصادفی انتخاب و وارد مطالعه شدند. معیارهای ورود به مطالعه شامل رضایت‌مندی دانش‌آموز و همین‌طور رضایت‌مندی

یافته‌ها

۳۱۳ دانش‌آموز دختر متوسطه اول شهر ایلام با میانگین سنی $11/0 \pm 1/51$ سال در مطالعه شرکت کردند که $38/0\%$ آنها دانش‌آموز پایه اول بودند. همچنین بعد خانوار (تعداد اعضای خانوار) در $36/1\%$ افراد مورد مطالعه ۴ نفر بود و $46/2\%$ آنها فرزند اول خانواده بودند.

میانگین نمرات صفت خشم ($p=0/001$) و حالت خشم ($p=0/001$) بر حسب مقطع تحصیلی و میانگین نمرات بیان کلی خشم ($p=0/032$) بر حسب شغل پدر دارای اختلاف آماری معنی‌دار بود؛ به این صورت که میانگین نمرات صفت خشم و حالت خشم در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه، به‌طور معنی‌داری کمتر از پایه‌های دوم و سوم بود. همچنین میانگین نمره بیان کلی خشم در دانش‌آموزانی که پدران آنان بیکار یا کارگر بود به‌طور معنی‌داری از دانش‌آموزانی که پدر کارمند یا دارای شغل آزاد داشتند، بیشتر بود (جدول ۱).

جدول ۱ توزیع فراوانی مطلق و نسبی متغیرهای جمعیت‌شناختی دانش‌آموزان مورد مطالعه (۳۱۳ نفر) و مقایسه میانگین شاخص‌های صفت خشم، حالت خشم و بیان کلی خشم در افراد مورد مطالعه بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

متغیرهای جمعیت‌شناختی	تعداد (درصد)	صفت خشم	حالت خشم	بیان کلی خشم
مقطع تحصیلی				
اول	۱۱۹ (۳۸/۰)	$26/45 \pm 7/09$	$38/47 \pm 7/10$	$37/07 \pm 13/47$
دوم	۱۱۷ (۳۷/۴)	$28/27 \pm 5/73$	$41/02 \pm 7/72$	$39/10 \pm 13/37$
سوم	۷۷ (۲۴/۶)	$29/78 \pm 5/24$	$43/81 \pm 7/87$	$42/45 \pm 14/38$
سطح معنی‌داری	-	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
تحصیلات پدر				
بی‌سواد	۱۳ (۴/۱)	$27/00 \pm 5/01$	$39/05 \pm 5/92$	$38/77 \pm 8/97$
دیپلم و زیر دیپلم	۱۸۹ (۶۰/۴)	$28/20 \pm 7/14$	$41/42 \pm 8/19$	$40/73 \pm 13/33$
دانشگاهی	۱۱۱ (۳۵/۰)	$27/49 \pm 5/02$	$39/70 \pm 7/23$	$37/11 \pm 14/77$
سطح معنی‌داری	-	۰/۴۷۲	۰/۱۵۶	۰/۰۸۷
تحصیلات مادر				
بی‌سواد	۳۹ (۱۲/۵)	$27/82 \pm 4/96$	$40/47 \pm 7/10$	$41/18 \pm 10/45$
دیپلم و زیر دیپلم	۱۸۸ (۶۰/۱)	$28/21 \pm 5/99$	$41/17 \pm 8/18$	$39/70 \pm 14/37$
دانشگاهی	۸۶ (۲۷/۵)	$27/35 \pm 7/04$	$39/92 \pm 7/47$	$37/93 \pm 13/76$
سطح معنی‌داری	-	۰/۵۲۷	۰/۴۶۰	۰/۴۲۷
شغل پدر				
کارگر/بیکار	۲۰ (۶/۴)	$28/50 \pm 7/24$	$41/80 \pm 7/71$	$40/70 \pm 12/74$
کارمند	۱۲۵ (۳۹/۹)	$27/03 \pm 7/08$	$40/27 \pm 7/88$	$37/00 \pm 10/02$
آزاد	۱۶۸ (۵۳/۷)	$28/10 \pm 5/70$	$40/90 \pm 7/76$	$40/00 \pm 12/17$
سطح معنی‌داری	-	۰/۶۰۳	۰/۶۱۷	۰/۰۳۲
شغل مادر				
خانه‌دار	۲۴۵ (۷۸/۳)	$27/81 \pm 5/81$	$40/77 \pm 7/78$	$39/45 \pm 13/00$
شاغل	۶۸ (۲۱/۷)	$28/34 \pm 7/17$	$40/99 \pm 7/96$	$39/04 \pm 14/03$
سطح معنی‌داری	-	۰/۵۱۵	۰/۷۶۵	۰/۸۲۹

شاخص کلی بیان خشم همبستگی مثبت و معنی‌داری با شاخص‌های صفت خشم و حالت خشم داشت ($p < 0/01$; جدول ۲).

مسئولان مدارس برای شرکت در مطالعه بود. دانش‌آموزانی که به هر دلیل، شرایط جسمانی یا روانی مناسب برای شرکت در مطالعه و تکمیل پرسش‌نامه را نداشتند، از مطالعه خارج شدند.

داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه اطلاعات جمعیت‌شناختی و همین‌طور پرسش‌نامه خشم اسپیلیبرگر (STAXI-2) [2] گردآوری شد. پرسش‌نامه خشم اسپیلیبرگر یک مقیاس ۵۷ ماده‌ای است که در سال ۱۹۹۹ توسط چارلز اسپیلیبرگر تهیه شد. این پرسش‌نامه شامل سه مقیاس حالت خشم، صفت خشم و بیان کلی خشم است. هر مقیاس در برگرفته چند خرده‌مقیاس است. مقیاس حالت خشم با گویه‌های ۱ تا ۱۵ سنجیده می‌شود و شامل سه خرده‌مقیاس احساس خشمگینانه (۵ گویه)، تمایل به بروز کلامی خشم (۵ گویه) و تمایل به بروز فیزیکی خشم (۵ گویه) است. مقیاس صفت خشم با گویه‌های ۱۶ تا ۲۵ سنجیده می‌شود و شامل دو خرده‌مقیاس خلق و خوی خشمگینانه (۴ گویه) و واکنش خشمگینانه (۶ گویه) است. همچنین شاخص بیان کلی خشم با گویه‌های ۲۶ تا ۵۷ سنجیده می‌شود و شامل چهار خرده‌مقیاس بیان بیرون‌ریزی خشم (۸ گویه)، بیان درون‌ریزی خشم (۸ گویه)، کنترل بیرون‌ریزی خشم (۸ گویه) و کنترل درون‌ریزی خشم (۸ گویه) است.

پاسخ‌های گویه‌های مقیاس حالت خشم با استفاده از مقیاس لیکرت چهارقسمتی از "اصلاً" (با نمره یک) تا "خیلی زیاد" (با نمره ۴) نمره‌دهی می‌شوند. پاسخ‌های گویه‌های دو مقیاس صفت خشم و بیان کلی خشم نیز با استفاده از مقیاس لیکرت چهارقسمتی از "به‌ندرت" (با نمره یک) تا "همیشه" (با نمره ۴) نمره‌دهی می‌شوند. نمره‌دهی مقیاس‌های حالت و صفت خشم با محاسبه مجموع نمرات خرده‌مقیاس‌های هر مقیاس به دست می‌آید. برای محاسبه شاخص بیان کلی خشم، گویه‌های مربوط به خرده‌مقیاس بیان بیرون‌ریزی خشم و خرده‌مقیاس بیان درون‌ریزی خشم با هم جمع شده و از جمع کنترل بیرون‌ریزی خشم و کنترل درون‌ریزی خشم کسر می‌شوند و سپس عدد به‌دست‌آمده با عدد ۴۸ (مقدار استاندارد که برای از بین بردن اعداد منفی در فرمول گنجانده شده است) جمع می‌شود که حاصل آن نمره شاخص بیان کلی خشم است. به این صورت:

$$48 + (\text{کنترل بیرون‌ریزی خشم} + \text{کنترل درون‌ریزی خشم}) - (\text{بیان بیرون‌ریزی خشم} + \text{بیان درون‌ریزی خشم}) = \text{شاخص بیان کلی خشم}$$

روایی و پایایی پرسش‌نامه خشم اسپیلیبرگر در جمعیت ایرانی مورد ارزیابی و تایید قرار گرفته است. ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های حالت خشم، صفت خشم و شاخص بیان کلی خشم به ترتیب $0/88$ ، $0/85$ و $0/71$ گزارش شده است [14]. تکمیل پرسش‌نامه به حدود ۱۲ تا ۱۵ دقیقه وقت نیازمند است.

داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS 19 و آزمون‌های همبستگی پیرسون و همبستگی کندال، T مستقل و آنالیز واریانس یک‌طرفه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۲) ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵
۱- سن					
۲- بعد خانوار	۰/۰۷۴				
۳- رتبه تولد	۰/۰۴۱	۰/۰۱۱**			
۴- حالت خشم	۰/۰۲۴**	۰/۰۳۳	۰/۰۵۴		
۵- صفت خشم	۰/۰۲۰**	۰/۰۲۷	۰/۰۳۴	۰/۰۷۰**	
۶- شاخص کلی خشم	۰/۰۱۴۸**	۰/۰۴۳	۰/۰۶۱	۰/۰۵۷۱**	۰/۰۵۹۰**

p < ۰/۰۱**

بحث

هدف این پژوهش تعیین وضعیت خشم دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول شهر ایلام بود. میانگین شاخص‌های صفت خشم، حالت خشم و بیان کلی خشم نشان داد که به‌صورت کلی میزان خشم در بین دختران متوسطه اول زیاد است که این امر می‌تواند از موارد متعددی نشأت گرفته باشد. بدین منظور در این پژوهش، ابتدا تاثیر عواملی مانند مقطع تحصیلی، شغل پدر، شغل مادر، تحصیلات پدر و تحصیلات مادر مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که براساس شغل پدر، شاخص بیان کلی خشم در افراد مورد مطالعه به‌طور معنی‌داری متفاوت است، به‌طوری که میانگین نمره بیان کلی خشم در دانش‌آموزانی که پدران آنان بیکار یا کارگر بود به‌طور معنی‌داری از میانگین نمره بیان کلی خشم دانش‌آموزانی که پدر کارمند یا دارای شغل آزاد داشتند، بیشتر بود. عزیزی در پژوهشی با هدف مقایسه میزان سلامت روانی فرزندان دارای والدین شاغل و غیرشاغل به این نتیجه رسید که شاغل‌نبودن پدران می‌تواند در بلندمدت باعث آسیب‌های فراوانی از جمله افسردگی، اضطراب و پرخاشگری در بین فرزندان دختر شود^[15]. براساس نتایج پژوهش وی می‌توان گفت بیکاری پدران در بیشتر موارد باعث بروز تنش در خانواده و برهم‌خوردن آرامش می‌شود و مشکلات اقتصادی و فشار مالی وارده بر خانواده اختلاف نظر بین زوجها را تشدید و جایگاه مرد خانواده را دچار تنزل می‌نماید و توازن قدرت در خانواده به هم می‌ریزد. یک پدر بیکار پرخاشگر نمی‌تواند الگوی مناسبی برای فرزندان خود باشد و او پس از ازدست‌دادن عزت نفس، قدرت و اختیار کافی را برای اداره خانواده از دست می‌دهد. بروز چنین مسائلی می‌تواند موجب تاثیرات مستقیمی بر فرزندان دختر که وابستگی بیشتری به پدران خود دارند، شود. بنابراین می‌توان گفت پدران بیکار یا کارگر با توجه به ازدست‌دادن عزت نفس و قدرت خود در خانواده، رو به پرخاشگری نموده که این امر بر فرزندان تاثیر منفی دارد.

همچنین نتایج نشان داد که میانگین نمره صفت خشم در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه، به‌طور معنی‌داری کمتر از پایه‌های دوم و سوم است. نتایج این پژوهش با مطالعه ترشیزی و سعادت‌جو^[16] مغایرت دارد. آنها در پژوهش خود که به بررسی شیوع پرخاشگری و عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر بیرجند پرداختند، به این نتیجه رسیدند که بین پایه تحصیلی دانش‌آموزان با میانگین نمره پرخاشگری آنان تفاوتی وجود ندارد.

نتایج مطالعه /صغری‌مقدم و حکیمی‌راد^[17] نیز نشان داد که با افزایش سن از میزان خشم کاسته می‌شود که این یافته نیز با نتایج این پژوهش همخوانی ندارد. افرادی که نمره آنها در صفت خشم بالاست، در مقایسه با افراد دیگر، حالت خشم را در اغلب موقعیت‌ها و با شدت بیشتر تجربه می‌کنند. بر این اساس می‌توان چنین استنباط کرد که آنچه باعث متفاوت‌بودن صفت و حالت خشم در دختران پایه اول متوسطه نسبت به پایه‌های بالاتر می‌شود، در واقع فارغ از سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزان بوده و می‌توان آن را در ارتباط با ورود به مقطع بالاتر، آشنایی با دوستان جدیدتر و در نتیجه کنترل بیشتر خشم در برخورد با آنها دانست. بیشترین بروز و ظهور خشم و پرخاشگری در سنین نوجوانی است. به‌طور کلی می‌توان عوامل بسیار مختلف و متعددی را در بروز خشم و رفتار پرخاشگرانه موثر دانست. عوامل زیستی و وراثتی، یادگیری‌های محیطی و پردازش شناختی از یک سو و محرک‌های مربوط به خود فرد از سوی دیگر از جمله عوامل مهم بروز خشم و پرخاشگری هستند^[18]. بسیاری از تنش‌ها و ناآرامی‌ها در مدرسه ناشی از رفتارهای میان‌فردی دانش‌آموزان است که به‌رغم زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی متفاوت در کنار هم در مدرسه تحصیل می‌کنند و هرگز آموزشی برای ایجاد تفاهم و بهبود مهارت‌های اجتماعی دریافت نمی‌کنند^[19]. دانش‌آموزان با ورود به مقطع تحصیلی جدید و در برخورد با محیط، دوستان و معلمان جدید، خشم و پرخاشگری خود را بیشتر کنترل کرده و در پایه‌های بالاتر با توجه به خوگرفتن به محیط، دانش‌آموزان رفتار عادی خود را بروز می‌دهند.

در مطالعه حاضر، بین میانگین نمره خشم با مشخصات فردی دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود نداشت؛ همسو با این نتایج، در مطالعه جنا/آبادی و ناستی‌زایی نیز ارتباطی بین رتبه تولد، شغل و تحصیلات والدین دانش‌آموزان دبیرستانی گزارش نشد^[20]. از آنجا که شمول دامنه این پژوهش‌ها محدود به تحصیلات و شغل والدین است، دور از انتظار نیست که آزمودنی‌های فوق، از نظر ویژگی‌های مشخصات فردی به میزان قابل ملاحظه‌ای کم باشند. برای دستیابی به فهم کامل‌تری از عوامل زمینه‌ای موثر در میزان خشم، لازم است در مطالعات آتی، دامنه شمول تحقیق، مشخصات فردی گوناگون و بیشتری را در بر گیرد.

پژوهش حاضر چند محدودیت داشت؛ نخست این که جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش به روش خودگزارش‌دهی انجام شد که واجد محدودیت‌های خاص خود است و نتایج آن قابل تعمیم به پژوهش‌هایی که از ابزار دیگر استفاده کرده‌اند، نیست. دوم، جامعه آماری مورد پژوهش حاضر محدود به دانش‌آموزان متوسطه اول شهر ایلام بود و لذا تعمیم آن به سایر جوامع آماری باید با احتیاط انجام گیرد. سوم، این پژوهش به لحاظ مکان محدود به شهر ایلام بود و قابل تعمیم به سایر استان‌ها و شهرستان‌ها نیست. و در نهایت این که پژوهش حاضر روی دانش‌آموزان دختر اجرا شد و نمی‌توان نتایج آن را به دانش‌آموزان پسر تعمیم داد.

4- Abedzadeh Zavareh MS, Niknami S, Hidarnia AR. Factors associated with anger among male adolescents in western Iran: an application of social cognitive theory. *Glob J Health Sci.* 2015;7(6):338-44.

5- Wolf KA, Foshee VA. Family violence, anger expression styles, and adolescent dating violence. *J Fam Violence.* 2003;18(6):309-16.

6- Abouei Mehrizi M, Tahmassian K, Khoshkonesh A. The impact of anger management training on anger self-regulation skills and parent-adolescent conflicts in female adolescents of junior high (guidance) schools in Tehran. *J Fam Res.* 2010;6(3):393-404. [Persian]

7- Stern SB. Anger management in parent adolescent conflict. *Am J Fam Ther.* 1999;27(2):181-93.

8- Ireland JL. Anger management therapy with young male offenders: An evaluation of treatment outcome. *Aggress Behav.* 2004;30(2):174-85.

9- Eisenberg N, Fabes RA, Murphy BC, Shepard S, Guthrie IK, Mazsk P, et al. Prediction of elementary schoolchildren's socially appropriate and problem behavior from anger reaction at age 4-6 years. *J Appl Dev Psychol.* 1999;20(1):119-42.

10- Waschbusch DA, Willoughby MT, Pelham WE Jr. Criterion validity and the utility of reactive and proactive aggression: Comparisons to attention deficit hyperactivity disorder, oppositional defiant disorder, conduct disorder, and other measures of functioning. *J Clin Child Psychol.* 1998;27(4):396-405.

11- Hubbard JA. Emotion expression processes in children's peer interaction: The role of peer rejection, aggression, and gender. *Child Dev.* 2001;72(5):1426-38.

12- Dougherty LR. Children's emotionality and social status: a meta-analytic review. *Soc Dev.* 2006;15(3):395-417.

13- Kokko K, Tremblay RE, Lacourse E, Nagin DS, Vitaro F. Trajectories of prosocial behavior and physical aggression in middle childhood: links to adolescent school dropout and physical violence. *J Res Adolesc.* 2006;16(3):403-28.

14- Navidi A. The efficacy of anger management training on adjustment skills of high school male students in Tehran. *Iran J Psychiatry Clin Psychol.* 2009;14(4):394-403. [Persian]

15- Azizi S. Comparison of mental health of children with employed and unemployed parents [Dissertation]. Kermanshah: Kermanshah Islamic Azad University; 2014. [Persian]

16- Torshizi M, Saadatjoo SAR. The prevalence of aggression and some related factors in Birjand secondary school students. *Mod Care.* 2012;9(4):355-63. [Persian]

17- Asghari Moghaddam MA, Hakimi Rad E. Relationship of anger with gender, age and education level. *Psychol Sci.* 2009;8(29):1-12. [Persian]

18- Vahedi S, Fathi Azar E. The effect of social competence training on decreasing in aggression pre-school boys. *J Fundam Ment Health.* 2006;8(32):131-40. [Persian]

19- Bazargan Z, Sadeghi N, Gholamali Lavasani M. Study of verbal aggression in Tehran middle schools. *J Psychol Educ.* 2003;33(1):1-28. [Persian]

20- Jenaabadi H, Nastizaei N. A comparison of aggression, anxiety and depression in high school students in Saravan city. *Nurs Midwifery J.* 2011;9(3):148-56. [Persian]

نتایج مطالعه حاضر نشان‌دهنده سطوح متوسط بیان کلی خشم و صفت خشم در دانش‌آموزان مورد مطالعه بود. از این رو اجرای مداخلات روان‌شناختی به‌منظور مدیریت و کنترل خشم دانش‌آموزان ضروری به نظر می‌رسد. همچنین توصیه می‌شود در اجرای مداخلات مذکور به عوامل تعیین‌کننده بروز خشم در دانش‌آموزان از جمله پایه تحصیلی و شغل والدین توجه شود؛ بدین معنی که مداخلات روان‌شناختی بایستی مبتنی بر نیازسنجی دقیق و روی گروه‌های هدف اختصاصی اجرا شود تا اثربخشی بیشتری داشته باشد.

برای درک جامع‌تر از وضعیت خشم در جامعه و برنامه‌ریزی دقیق‌تر به‌منظور اجرای برنامه‌های مدیریت خشم، پیشنهاد می‌شود در آینده مطالعات بیشتری روی گروه‌های سنی مختلف از هر دو جنسیت انجام شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده دامنه بیشتری از خصوصیات جمعیت‌شناختی افراد بررسی شود تا فهم دقیق‌تری از عوامل موثر بر خشم به دست آید.

نتیجه‌گیری

بیان کلی خشم و صفت خشم در دانش‌آموزان مورد مطالعه در سطح متوسط است و پایه تحصیلی و شغل والدین از عوامل تاثیرگذار بر میزان خشم این دانش‌آموزان است.

تشکر و قدردانی: نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از تمامی شرکت‌کنندگان در مطالعه و همین‌طور مسئولان و کارکنان محترم مدارس سپاسگزاری کنند.

تاییدیه اخلاقی: مطالعه حاضر با اخذ کد اخلاق IR.MEDILAM.REC.1395.87 مورد تایید کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی ایلام قرار گرفته است.

تعارض منافع: تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: امین میرزایی (نویسنده اول)، روش‌شناس/پژوهشگر اصلی/تحلیلگر آماری (۳۰٪)؛ زینب سلیمان‌پور (نویسنده دوم)، نگارنده مقدمه/پژوهشگر اصلی/تحلیلگر آماری (۲۵٪)؛ محسن جلیلیان (نویسنده سوم)، پژوهشگر اصلی/نگارنده بحث (۱۵٪)؛ محمدصادق عابدزاده زواره (نویسنده چهارم)، روش‌شناس/پژوهشگر اصلی/تحلیلگر آماری (۳۰٪)

منابع مالی: مقاله حاضر برگرفته از طرح تحقیقاتی مصوب معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی است و با حمایت مالی معاونت پژوهشی انجام شده است.

منابع

- 1- Zamani N, Farhadi M, Jamilian H, Habibi M. The effectiveness of dialectical behavior therapy in reducing explosive anger. *J Arak Univ Med Sci.* 2015;18 (8):35-44. [Persian]
- 2- Keith F, Krantz DS, Chen R, Harris KM, Ware CM, Lee AK, et al. Anger, hostility, and hospitalizations in patients with heart failure. *Health Psychol.* 2017;36(9):829-38.
- 3- Materazzo F, Cathcart S, Pritchard D. Anger, depression, coping interactions in headache activity and adjustment: a controlled study. *J Psychosom Res.*